

Van, aki marad – és közben jól forog a piacon

Ziffer Sándor a műkereskedelemben

MARTOS GÁBOR

Tavaly október 12-től idén február 2-ig volt látható a székesfehérvári Szent István Király Múzeum Deák Gyűjteményében a Ziffer Sándor műveiből válogatott, a nagybányai művész ötvennyolc festményét bemutató kiállítás *Van, aki marad...* címmel. A tárlathoz számos kísérőrendezvény – előadások, tematikus tárlatvezetések – is csatlakozott; ezek egyikeként január 22-én Martos Gábor tartott vetítettképes előadást Ziffer munkáinak a mai műkereskedelemben betöltött – igencsak sikeres – szerepléséről. Az alábbiakban ennek az előadásnak a lapunk számára leírt-szerkesztett, illetve néhány, azóta beszerzett adattal kiegészített szövegét olvashatják.



ZIFFER SÁNDOR: *Önarckép a nagybányai templommal a háttérben,* 1941, olaj, vászon, 130×110 cm, Böhm-gyűjtemény, HUNGART ©2020

Kezdjük azzal, hogy általánosságban – persze sok minden más, például a divat, a trendek, a kulturális élet állapota, a közizlés, a gazdasági helyzet és még megannyi más tényező mellett – mi befolyásolja egy-egy művésznek a műkereskedelemben betöltött szerepét. Az egyik legfontosabb, ami számít, az életmű nagysága. Frida Kahlónak 143 munkáját ismerjük, Picasso életművét egyes becslések akár ötvenezer darabosra is teszik. Rippl-Rónaikkal „Dunát lehet rekeszteni”, Dénes Valériának összesen egytucatnyi művét tartja számon a művészettörténet. Ziffer Sándor (1880–1962) 82 évet élt, élete végéig aktív volt, sokat festett. Monográfiusa, az erdélyi művészettörténész, Borghida István (1918–1982) a művészről írt könyvében (később lesz még róla szó) ezeröttszáz darabos életműről beszél; Szűcs Erzsébet művészettörténész, a mostani fehérvári tárlat kurátora pedig a köz- és magángyűjteményekben őrzött, illetve az elmúlt években a műkereskedelemben megfordult Ziffer-képekből háromszázhetven darabos válogatást tudott összeállítani, és a kiállításban fotókkal illusztrálva tablókön bemutatni.

A következő jelentős szempont, hogy mennyire van egyben, illetve szétszóródva az adott életmű. Ziffer-munkákról tudunk legfontosabb működési helyén, Erdélyben, természetesen Magyarországon, de emellett jutott bőven az alkotásából Németországba és Franciaországba (hiszen tanult, illetve dolgozott Münchenben, Berlinben, Hamburgban, majd Párizsban), sőt Izraelbe is.

Komoly alakítója a piaci szereplésnek az is, hogy az életműnek mekkora része van (kanonizáltan) közgyűjteményekben, illetve mennyi van magánkézben – olyan helyen, ahonnan esetenként egy-egy darab bekerülhet a műkereskedelelem körforgásába. Ziffernek többek között a Magyar Nemzeti Galériában, a pécsi Janus Pannonius Múzeumban, a kaposvári Rippl-Rónai



ZIFFER SÁNDOR: *Pihenő modellek*, 1913, olaj, vászon, 92×128 cm, HUNGART © 2020

Múzeumban, a nagybányai Máramaros Megyei Múzeumban, a sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeumban, a kolozsvári Művészeti Múzeumban őrzik alkotásait, és tudomásom szerint az utóbbi időben a sepsiszentgyörgyi Erdélyi Művészeti Központ is vásárolt tőle munkákat az elmúlt évben tervszerű gyarapodásnak indult gyűjteményébe. Ezek mellett azonban kifejezetten nagyszámú Ziffer-alkotás van magánkézben; nem véletlen, hogy a székesfehérvári kiállításon bemutatott képek legnagyobb része is ilyen kollektiókból érkezett a tárlatra – a hazaiakon kívül egy-egy kolozsvári, illetve németországi gyűjteményből is.

Ugyancsak fontos szempont, hogy az életmű mekkora része lappang, azaz van egy adott pillanatban ismeretlen helyen, ahonnan szerencsés esetben mégiscsak elképzelhető a felbukkanása. Czöbel Béla Franciaországban készült korai festményeinek jó részét például csak leírásokból, esetleg korabeli fotókról ismerjük. Barki Gergely művészettörténész éppen a fehérvári Ziffer-kiállítás ideje alatt adta közre legújabb Wanted-projektjét, amelyben a keresett Czöbel-képek fotóit tette közzé. Ziffertől azonban nemigen ismerünk ilyen lappangó műveket. Azt sem mondhatjuk, hogy a Ziffer-életmű különösebben „szennyezett” lenne, vagyis hogy sok hamis alkotás bukkanna fel a nevével; márpedig ez is fontos szempont egy-egy művész műtárgypiaci szereplését illetően. (Azért hogy a kép nála sem teljesen „tisztá”, mutatja, hogy a Deák Dénes-gyűjteményben őrzött négy

Ziffer-festmény közül éppen a kiállítás előkészítése közben derült ki egyről biztosan, illetve merült fel egy másik esetében, hogy mégsem a művész saját keze munkája.)

Végezetül az sem mindegy a piac szempontjából, hogy az adott alkotóról milyen szakirodalom áll rendelkezésre, vagyis hogy mennyire tisztázott, dokumentált az életmű. Zifferről ma gyakorlatilag csak az említett, a bukaresti Kriterion Könyvkiadónál 1980-ban megjelent kismonográfia létezik, ráadásul az is egy eredetileg 1968-ban románul megjelent kötet – némileg kiegészített-bővített – „magyarítása”, vagyis gyakorlatilag egy több mint fél évszázada született munka. Márpedig Ziffer Sándor igazán „megérdemelne” egy új, korszerű, alapos, a ma ismert-elérhető műveit a lehető legpontosabban dokumentáló nagymonográfiát és életmű-katalógust, annál is inkább, mivel Ziffer Sándor ma igencsak gyakori és sikeres szereplője az aukciós piacoknak.

Nézzük ezzel kapcsolatban először is a különböző adatbázisokat. Az egyik legnagyobb nemzetközi portál, az *Artprice* 252 Ziffer-tételről tud az elmúlt évek nyilvános árveréseiről; ezek közül 235 festmény, 17 grafika. A legrégebben ezek közül 1987-ben szerepelt egy munka a Sotheby's árverésén. Ugyancsak ennél a háznál vittek kalapács alá 2012 júniusában Londonban egy *Árkádia* címmel szerepeltetett Ziffer-festményt: az előzetesen 8000–12.000 fontra becsült alkotás végül 6000 fontért kelt el. Az *Artnet* hasonló adatbázisa 175 Ziffer-tételt említ; míg a *Findartinfo* 2013 májusából egy *Morgó Valley* (Morgó-völgy) című képről tud, amelyért a honlap szerint 52.377 dollárt fizetett valaki.

Ami a hazai aukciós archívumokat illeti, az *Axiart* 248 Ziffer-tételt sorol fel, festményeket és grafikákat vegyesen. A *Magyar Aukciós Index 1980–1990* című kiadványban tizenhat Ziffer-alkotás szerepel (ezek közül egy a Sotheby'snél kelt el 4000 fontért); a legmagasabb ár itt egy *Nagybányai táj* 150.000 forinttal. A kiadvány következő, az 1991–1997 közötti időszak árveréseit tallózó



ZIFFER SÁNDOR: *Napsütötte nagybányai táj (A nagybányai Mária-ház)*, 1908, olaj, vászon, 69×75 cm, HUNGART ©2020

kötetében már hatvan Ziffer-tétel szerepel (egy-egy francia-, illetve olaszországi aukciókról), és a legdrágább itt már 800.000 forint; ennyit a *Patakparti házak* című festményért adtak a Nagyházi Galéria 1996 októberi aukcióján. A sorozat következő kötetében, az 1998 és 2002 közötti árverések tételei között pedig immár százkét Ziffer-alkotás szerepel, és a legmagasabb ár ezek közül már 7 millió forint (egy másik Morgó-völgyi tájképpért adtak ennyit 2002 áprilisában a Mú-Terem Galéria aukcióján).

Amint ebből is látható, Ziffer Sándor munkáinak az árai igencsak szépen emelkedtek a nyilvános műkereskedelmi piac megerősödésével (meg persze az infláció, a növekvő kereslet és még sok más körülmény alakulásával) párhuzamosan. Lássunk erre még néhány példát. 1974 májusában az akkor még egyedül művészeti árveréseket rendező BÁV-nál egy nagy méretű, 103×143 centiméteres Ziffer-vászon kikiáltási ára 12.000 forint volt. 1981 decemberében ugyancsak a BÁV árverésén egy Ziffer-csendélet ára a 8000 forintos kikiáltástól 10.000 forintos leütésig emelkedett. (Ehhez összehasonlításul: ugyanakkor jelen sorok írójának egy vidéki múzeum kiállításrendezőjeként a havi fizetése 3300 forint volt.) 1982 májusában a BÁV aukcióján két Ziffer-tájkép is szerepelt, az egyikért 12.000 forintról, a másikért 5000 forintról indultak a licitek.

Ha pedig azt nézzük meg, hogy mikor mennyi volt az akkor éppen legdrágább Ziffer-művek ára, akkor azt látjuk, hogy 1991-ben 200.000 forint, 1996-ban 800.000 forint (ez volt a korábban már említett *Patakparti házak* a Nagyházi Galériánál), 2001-ben 3,8 millió, 2002-ben 7 millió (a Mú-Terem Galéria már ugyan-csak említett *Morgó-völgye*), 2006 decemberében 38 millió, 2012 decemberében 40 millió, 2013 májusában 46 millió és végül 2014 júniusában 66 millió forint; ma is ez a legdrágább Ziffer-alkotás, amely hazai árverésen gazdára talált. (Utóbbiakat, illetve a Magyarországon nyilvános aukciókon elkelt tíz legdrágább Ziffer-tételt részletesebben lásd a mellékelt táblázatban.)

A hazai adatbázisok közül említsük meg a *Műtárgy.com* kiadásában legutóbb 2019-ben megjelent *Magyar művészek aukciós piaca* című kiadványt is, amely több adatbázis „összefésülése” alapján állította össze a „nem élő magyar művészek” 2008 és 2018 közötti aukciós eladásainak összebevétele alapján elkészített listáját. Ezen Ziffer Sándor a 18. helyen szerepel, összesen 865,2 millió forintnyi összbevétellel. (Az 1. helyen Victor Vasarely áll 16,531 milliárd forintnyi összbevétellel, míg a Zifferhez hasonlóan nagybányai festőként számon tartott Ferenczy Károly 513,3 milliós összbevétellel a 27. ezen a listán; a Ferenczyvel – és másokkal – való összevetésre később még visszatérünk.)

Magától értetődő az is, hogy az élete jelentős részét Nagybányán leélt művésznek számos munkája fordul meg romániai árveréseken is. Bár sajnos innen nem könnyű adatokhoz jutni, néhány példát azért mégis tudunk mutatni.

A *tudor.art* weboldal (amely részletes adatokat csak előfizetőivel oszt meg) évente közli száz, abban az esztendőben romániai árveréseken a legmagasabb bevételt hozó művész listáját. Ezeket 2016 óta (miközben abban az évben egyetlen magyarként a szintén nagybányai Nagy Oszkár a három munkájáért kapott 9366 euróval a 99. helyig jutott; itt jegyzem meg, hogy Romániában évek óta euróban megadott összegekkel folyik a műkereskedelem) Ziffer Sándor egyetlen egyszer szerepel: 2019-ben a 72. helyen állt egy árverésre került munkájáért kapott 16.000 euróval (miközben ugyanabban az évben Jándi Dávid négy képéért kapott 32.900 euróval a 43., Thorma János két képéért kapott 22.500 euróval az 56., Ferenczy Károly pedig ugyancsak egyetlen képéért kapott 18.000 euróval a 68. helyezésig jutott. Csak összehasonlításképp: az első, Nicolae Tonitza harminchárom képéért 906.039 eurót adtak a romániai gyűjtők). Ezt a bizonyos 2019-es 16.000 eurót az Erdély területén működő egyetlen árverezőházban, a kolozsvári Quadro Galériában fizették ki a ház tavaszi aukcióján egy *Nagybánya télen* című, 1940-ben festett Ziffer-képért. A Quadro kerekén tízéves működése alatt egyébként – a galériát vezető Székely Sebestyén György művészettörténész tájékoztatása szerint – összesen tíz Ziffer-kép fordult meg az árveréseiken, és ezek közül a legtöbbet, 24.000 eurót egy 1937-es *Enteriőr önarcképpel a tükörben* című 1937-es vászonnért adták a 2013. évi téli aukción.

Végezetül nézzünk szét az idehaza legdrágábban elárverezett műtárgyak között, hogy itt hogyan szerepelnek Ziffer Sándor munkái. A 30 millió forinton vagy a feletti összegben leütött magyarországi tételek listáján jelenleg kerekén háromszázötven alkotást találunk (ezek közül egy szobor, egy érme, egy könyv, egy pedig kézirat, a többi festmény, illetve néhány papíralapú munka). Ebben a rangsorban Ziffer tíz festményével szerepel, és mint már említettük, ezek közül a legdrágábbnak a leütési ára 66 millió forint volt, amivel ez az 54. legmagasabb összegért elkelt tétel a listán. Nyilván ebben a rangsorban nincs sok értelme Ziffert mondjuk Munkácsyhoz (aki tizennyolc munkájával szerepel a legsikeresebbek között) vagy Rippl-Rónaihoz hasonlítani (neki huszonnégy alkotását licitálták fel erre az árszintre), ám a nagybányai festők között elfoglalt „pozícióját” mégis érdemes megvizsgálni. Nos, az „alapító atyák” közül Hollósy Simonnak, Réti Istvánnak és Thorma Jánosnak egyetlen munkája sem ért el eddig 30 millió forintos vagy a feletti leütést; Iványi-Grünwald Béla három képével (ezek közül a legmagasabb egy 55 millió forintos leütés volt), míg Ferenczy Károly hét festményével jutott fel a listára, 80 millió forintos egyéni szerzői csúcsa (*Nyári est*, 2005. október, Mú-Terem Galéria) egyben a 40. legmagasabb hazai leütést jelenti.

Ha a nagybányaiak második nemzedékét nézzük meg, ahová maga Ziffer is tartozott, közülük Maticska Jenő, Mikola András és Krizsán János soha nem ért el ilyen árszintet hazai árverésen; Bornemisza Gézának két képe



ZIFFER SÁNDOR: Nő karosszékben, 1908, olaj, vászon, 80×80 cm, HUNGART ©2020

jutott fel a listára (a drágább, egy *Nagybánya környéki tájkép* leütési ára 34 millió forint volt); Perlrott Csaba Vilmos pedig nyolc munkájával lépte át a 30 millió forintos árszintet, és neki 140 millió forint a szerzői rekordja (*Önarckép szoborral*, 2018. december, Kieselbach Galéria; ez a 15. legdrágább hazai műtárgy).

Csakhogy sem ez a Perlrott, sem a korábban említett Iványi (egy aktkép) nem par excellence „nagybányai” festmény, témájuk semmiképpen nem kapcsolódik az erdélyi városhoz. Ezzel szemben Ziffer tíz legdrágább munkájából kilenc konkrétan valamilyen nagybányai városrészt vagy városkörnyéki tájat, illetve ottani modelljeit, ottani embereket örökít meg. Vagyis alighanem nyugodtan kijelenthetjük, hogy a hazai aukciós piacon ma Ziffer Sándor a legsikeresebb nagybányai alkotó.

<i>Nagybányai táj boglyákkal</i> (1908; hátoldalán: <i>Tihanyi Lajos portréja</i>)	2014. június	Kieselbach Galéria	66 millió forint
<i>Nagybányai főtér</i> (1908)	2013. május	Kieselbach Galéria	46 millió forint
<i>Tél Nagybányán</i> (1910)	2012. december	Kieselbach Galéria	40 millió forint
<i>Pihenő modellek</i> (1913)	2015. december	Virág Judit Galéria	40 millió forint
<i>A nagybányai Zazar-part a régi híddal</i> (1908)	2006. december	Kieselbach Galéria	38 millió forint
<i>Lovaskocsik a Szajna-parton</i> (1911)	2017. május	Kieselbach Galéria	36 millió forint
<i>Kertészlány</i> (1912–14 között)	2019. május	Kieselbach Galéria	34 millió forint
<i>Hegyoldal tavaszi napsütésben</i> (1910)	2012. december	Virág Judit Galéria	32 millió forint
<i>Út az alkonyban, Nagybánya</i> (1911)	2019. december	Virág Judit Galéria	32 millió forint
<i>Napsütötte nagybányai táj</i> (1908)	2018. május	Kieselbach Galéria	30 millió forint

A magyarországi árveréseken elkelt tíz legdrágább Ziffer-festmény